

ВИШНЯКОВА МАРГАРИТА АФНАСИЇВНА

10 листопада 2020 року виповнилось 70 років одній з провідних учених у галузі генетичних ресурсів зернобобових культур і цитоембріології рослин Маргариті Афанасіївні Вишняковій.

Вона виросла і сформувалась як біолог у м. Пермі, РФ, закінчила з червоним дипломом біологічний факультет Пермського державного університету ім. О. М. Горького. У 1974–1977 роках навчалась в аспірантурі Всесоюзного інституту рослинництва ім. М. І. Вавилова (ВІР, нині Всеросійський інститут генетичних ресурсів імені

М. І. Вавилова) під керівництвом відомої вченої в галузі цитології та ембріології рослин Лариси Іванівни Орел. Дослідження були присвячені актуальній проблемі, пов'язаній з отриманням гібридного насіння у помідорів. У 1978 році захистила кандидатську дисертацію за темою «Цитоморфологічні особливості андроцею мутантів помідорів (*Lycopersicon esculentum* Mill.) з генною чоловічою стерильністю».

Після захисту дисертації протягом двох десятиріч Маргарита Афанасіївна вела дослідження у відділі цитології та анатомії ВІРу, розширивши напрями та об'єкти досліджень. Зокрема, вивчала розвиток гінецею та андроцею, процес запліднення, механізми само- та перехресної несумісності у представників різних культур: люцерни, конюшини, живокосту, яблуні, жимолості, бузини, калини та ін. Низка досліджень присвячена віддаленій гібридизації: міжродовій — *Hordeum vulgare* L. *Secale cereale* L., *Lycopersicon/Solanum*; міжвидовій — *Brassica napus* L./*Brassica campestris* L., *Hordeum vulgare* L./*H. bulbosum* L. Результатом узагальнення результатів досліджень стала захищена у 1994 році докторська дисертація «Структурні та функціональні основи несумісності рослин».

Наприкінці 90-х років М. А. Вишнякова очолила відділ зернових бобових культур ВІРу. З цього часу і понині вона працює у таких наукових напрямках: генетичні ресурси зернобобових, їх різноманітність, еколого-географічна диференціація; системи насінневої репродукції і насіннева продуктивність рослин; таксономія та філогенія бобових; структурно-функціональні механізми самонесумісності, питання еволюції та доместикації зернобобових, теоретичні основи селекції, вихідний матеріал для селекції зернобобових. За результатами широких досліджень нею опубліковано понад 250 наукових праць. Водночас вона готує нове покоління вчених ресурсознавців. Під керівництвом Маргарити Афанасіївни захищено п'ять кандидатських дисертацій і дві докторські. Вона є заступником голови дисертаційної ради Д 006.041.01 ВІРу, Головою ради Вавиловського наукового семінару ВІР.

М. А. Вишнякова є членом Робочої групи з зернобобових культур Європейської кооперативної програми з генетичних ресурсів рослин, регулярно брала участь у з'їздах і конференціях цієї програми, EUCARPIA, інших міжнародних організацій, представляючи генетичне різноманіття зернових бобових культур. Вона є членом редколегій наукових журналів «Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции», «Зернобобовые и зерновые культуры», «Биотехнология и селекция», «Legume perspectives», «Письма в Вавиловский журнал».

Важливим напрямом діяльності Маргарити Афанасіївни є історія науки. Вона є членом комісії Російської академії наук зі збереження та розробки наукової спадщини академіка М. І. Вавилова. Результатом її багаторічних наполегливих пошуків є значний внесок у розкриття для широкого загалу наукового спадку М. І. Вавилова, підготовка і видання наукових біографій його соратників і послідовників: О. І. Баруліної, Є. М. Сахарової, Г. Д. Карпеченка, Л. І. Говорова, М. Р. Іванова, Т. Б. Батигіної та інших.

Протягом усієї своєї наукової діяльності М. А. Вишнякова здійснювала тісне співробітництво з Національним генбанком рослин України, сприяючи його становленню. Відбувався активний обмін зразками генофонду: Маргарита Афанасіївна неодноразово брала участь у наукових конференціях, що проводились в Україні.

Колектив Національного центру генетичних ресурсів рослин України, редакційна колегія наукового журналу «Генетичні ресурси рослин» вітають Маргариту Афанасіївну з ювілеєм і бажають здоров'я, добробуту, нових успіхів у науковій, організаційній та педагогічній діяльності.

Директор Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН,
доктор сільськогосподарських наук,
член-кореспондент НААН

Л. Н. Кобизєва

Провідний науковий співробітник,
кандидат біологічних наук

Р. Л. Богуславський

Наукові публікації М.А.Вишнякової

- Вишнякова М. А., Бурляева М. О., Семенова Е. В., Сеферова И. В., Соловьева А. Е., Шеленга Т. В., Булынец С. В., Буравцева Т. В., Янков И. И., Александрова Т. Г., Егорова Г. П. Исходный материал для селекции на качество зерна и зеленой массы в коллекции генетических ресурсов зернобобовых ВИР. Зернобобовые и зерновые культуры. 2014. № 2(10). С. 6–16.
- Пухальский Ян. В., Вишнякова М. А., Лоскутов С. И., Семенова Е. В., Сексте Э. А., Шапошников А. И., Сафронова В. И., Белимов А. А., Тихонович И. А. Сорта гороха посевного (*Pisum sativum* L.) с низкой аккумуляцией тяжелых металлов из загрязненной почвы. Сельскохозяйственная биология. 2017. Т. 52. № 3. С. 597–606.
- Вишнякова М. А., Сеферова И. В., Самсонова М. Г. Требования к исходному материалу для селекции сои в контексте современных биотехнологий. Сельскохозяйственная биология. 2017. Т. 52. № 5. С. 905–916.
- Вишнякова М. А., Бурляева М. О., Булынец С. В., Сеферова И. В., Плеханова Е. С., Нуждин С. В. Местные сорта нута из центров происхождения культуры: разнообразие и различия. Сельскохозяйственная биология. 2017. Т. 52. № 5. С. 976–985.
- Сеферова И. В., Вишнякова М. А. Генофонд сои из коллекции ВИР для продвижения агрономического ареала культуры к северу. Зернобобовые и крупяные культуры. 2018. № 3 (27). С. 41–47
- Вишнякова М. А., Бурляева М. О., Самсонова М. Г. Маш и урд: перспективы возделывания и селекции в Российской Федерации. Вавиловский журнал генетики и селекции. 2018. Т. 22. № 8. С. 957–966.
- Burlyaeva M., Vishnyakova M., Gurkina M., Kozlov K., Lee Ch.R., Ting Ch.Ti., Schafleitner R., Nuzhdin S., Samsonova M., von Wettberg E. Collections of mungbean [*Vigna radiata* (L.) R. Wilczek] and urdbean [*V. mungo* (L.) Hepper] in Vavilov Institute (VIR): traits diversity and trends in the breeding process over the last 100 years. Genetic Resources and Crop Evolution. 2019. Т. 66. № 4. С. 767–781.
- Вишнякова М. А., Александрова Т. Г., Буравцева Т. В., Бурляева М. О., Егорова Г. П., Семенова Е. В., Сеферова И. В., Суворова Г. Н. Видовое разнообразие коллекции генетических ресурсов зернобобовых ВИР и его использование в отечественной селекции (обзор). Труды по прикладной ботанике, генетике и селекции. 2019. Т. 180. № 2. С. 109–123.
  - Vishnyakova M. The Vavilov Institute's (VIR) contribution to the survey and study of *Vavilovia formosa* (Fabaceae). Biological Communications. 2020. Т. 65. № 1. С. 28–40.